

Літургійні тексти і переклади
Основна доповідь другого робочого
засідання Синоду єпископів УГКЦ
5-го вересня 2017

Петро Галадза

Ваше Блаженство, дорогі владыки,

Дякую за запрошення виступати на Синоді із доповіддю на тему “Літургійні тексти і переклади” в контексті дискусії про молитовне життя УГКЦ. Згідно з напрямними, пересланими доповідачам, ділю свою доповідь на наступні частини:

- 1) (Поверховий) аналіз душпастирської ситуації;
- 2) Стан видавання літургійних текстів і перекладів;
- 3) Виклики і потреби; та
- 4) Конкретні механізми діяльності Церкви так, щоб Церква могла дати належну відповідь на дані виклики, проблеми чи ситуації.

Ви завважите, що до схеми, запропонованої в надісланих напрямних, я додав “Стан видавання літургійних текстів і перекладів”. Логіка повинна стати ясною в ході моєї доповіді.

1. Аналіз

Тема “Літургійні тексти і переклади” постійно актуальна з огляду на те, що Католицька Церква вчить про центральність літургійного виміру християнського життя.¹ Вона більш актуальна саме тепер, тому що – пречудним способом – незважаючи на теперішню духовно-моральну кризу в цілому світі, та в нутрі самої Церкви, зростають горстки вірних в цілій УГКЦ (ну, покищо горстки – але справжньої побожності), які бажають жити згідно вчення Католицької Церкви, яке підкреслює, що богослуження “це вершина, до якої прямує діяння Церкви, і водночас джерело, з якого плине вся її сила”.

Слід і пригадати, що 16-ий, 17-ий та 20-тий канони *Кодексу канонічного права Східних Церков* заявляють наступне:

Кан. 16 – Вірні мають право отримувати від своїх Пастирів допомогу з духовних дібр Церкви, **особливо від слова Божого і святих тайн.**

Кан. 17 – Вірні мають право почитати Господа згідно з приписами літургійних книг власної Церкви свого права і дотримуватись власної форми духовного життя, згідної, однак, з вченням Церкви.

Кан. 20 – Вірні, які завдяки хрещенню покликані вести життя, згідне з євангельською наукою, **мають право** на християнське виховання, котре належно готувало б їх до визрівання людської осо-

---

¹ *Літургія – джерело життя Церкви:* “І все ж літургія – це вершина, до якої прямує діяння Церкви, і водночас джерело, з якого плине вся її сила. Адже апостольські труди спрямовані на те, щоб усі, ставши дітьми Божими через віру і Хрещення, збиралися разом, хвалили Бога в Церкві, брали участь у Жертві й споживали Вечерю Господню” *Sacrosanctum concilium*, par 10. Прошу звернути увагу, що тут не йдеться тільки про Службу Божу («Літургію», в нашому східному розумінні) – але про *всі* канонічні богослуження. Латинське слово “Liturgia” включає весь культ, а не тільки Євхаристію.

бистості і водночас до **пізнання і переживання** таїнства спасіння.

(Які ми щасливі, що покищо наші вірні не збираються на майданах, щоб домагатися своїх “церковних прав” бо принаймні в діаспорі могли б вони бути доволі обурені.)

Між документами нашої УГКЦ, які можна би зачитувати для того, щоб представити нашу душпастирську ситуацію, варто пригадати наступну постанову Вінніпезького Синоду єпископів УГКЦ 2012-го року. Там ми читаємо у першому реченні, 7-го параграфу – в частині г: “Зобов’язати парохів до служіння в неділі й свята, окрім Служби Божої, також по змозі Вечірні й Утрені і заохотити їх до щоденного служіння Божественної Літургії і молитви Часослова в парафіяльному храмі”².

Кілька ремарків: Оскільки парохом кожної катедрі є єпископ, а “єпископа треба вважати первосвященником свого стада, бо життя його вірних у Христі з нього певним чином виводиться і від нього залежить” [і] “всім слід високо цінувати літургійне життя єпархії, яке розгортається довкола єпископа, *особливо в катедральному соборі*”, було б добре проаналізувати ситуацію наших *катедральних соборів* – зокрема в діаспорі – щоб довідатися як виконується це зобов’язання. І це не для того, щоб когось картати, а радше для того, щоб вказати на великий потенціал наших катедр. Можна видавати прерізні літургійні книги, але для того щоб дяки, читці, диякони, священники – і єпископи – вміли динамічно і молитовно втілювати те, що подано в книзі, **мусить бути місце, де моделюється літургійне життя**. Сьогодні, коли інтернет дає можливість поширювати навчання та добрий приклад по цілому світі, трансляція примірних богослужень із принаймні одної катедрі (і мені тут ідеться про діаспору, де найбільші потреби) могло б мати велике значення. Богослуження, це не книга, так само як – *mutatis mutandis* – опера або п’еса, це не лібрето чи сценарій. Треба їх бачити – властиво *пережити* – щоб могли їх виконувати. Це, однак, є справа лі-

² Щоб оживити участь вірних у молитовно-літургійному житті Церкви. ugcc.ua/.../postanovi_sinodu_yepiskopiv_ugkts_2012_roku_7005.

тургійної формації, над яким треба буде застановитись іншим разом.

Отже, коли – щоправда – богослуження, це не книга, все таки без відповідних книг нема спільного богослуження.³ Але які офіційні книги існують в нашій Церкві (яка, між іншим, прямує до патріаршого статусу!)? Як відомо, нема офіційного Псалтиря, Часослова, Октоїха, Тріоді, та Мінеї. А англійською мовою, покищо маємо тільки Служебник. Це відображає стан нашої Церкви, в якій – зокрема в діаспорі – регулярне спільне літургійне життя назагал обмежується до відправлення Божественної Літургії. Але офіційні документи Католицької Церкви закликають нас до чогось більшого, і коли бажаємо, щоб повірені нам священники і вірні серйозно трактували напрямні видані *нами*, треба, здається, щоб і ми з відповідною увагою трактували документи, які видані учительським урядом Вселенської Церкви.

Перейдім, отже, до наступної частини моєї доповіді.

2. *Стан Видавання Літургійних Текстів і Перекладів*

Як щойно згадано, у нас покищо є мало офіційних літургійних видань. Базовим текстом очевидно мусить бути Святе Письмо. На щастя, сьогодні вже ніхто (принаймні зі знавців справи) не оспорує факту, що офіційний текст Старого Завіту для вжитку в церквах візантійської традиції мусить бути текст Септуагінти. Маємо монументальний переклад о. Рафаїла Турконяка, але при всіх його

---

³ З малою дозою іронії, дозвольте мені сказати, що може це добре що в нас нема офіційних видань літургійних книг живими мовами – окрім Служебника. Це тому, що канонічне право зобов'язує нас “при уділянні святих тайн ретельно дотримуватись того, що міститься в літургійних книгах” (Канон 674, пар. 1). Ніхто з нас священників чи єпископів того не робить.

Між іншим, щодо “ретельности” (чи “акуратности”) слід очевидно уникати літургійного фундаменталізму. Зокрема в місійних та подібних теренах нашої УГКЦ, тобто в наших діаспорах та інших територіях, де нема відповідного скупчення людей та клиру, дійсно трудно зберігати всі приписи чи традиції. Однак, і це питання – про необхідний органічний розвиток і примінення, чи пристосовування, традиції – треба лишити на іншу доповідь.

надзвичайних заслугах, текст не відповідає вимогам прилюдного, літургійного виголошення. Не можна винувати о. Рафаїла. Це не була його ціль. Йому йшлося про те, щоб зробити доступний переклад щоденною мовою. Але зокрема у випадку, наприклад, Псалмів, такий підхід проблематичний, бо йдеться про форму поезії, яка, незважаючи на меншу поетичність Септуагінти (у порівнянні з масоретським текстом), все таки вимагає вищого стилю.

Можна би – хоч коротко – перейти проблематику кожної літургійної книги. Однак, тому що неможливо за короткий час представити більше прикладів, дозвольте мені зосередити нашу увагу на тільки один, а саме, переклад Требника англійською мовою із деякими коментарями про український переклад. Після Службника (та Євангелія і Апостола), ця книга очевидно є найважливішою для парафіяльного вжитку. І якщо я беру приклад англійської діаспори, це тому що а) все таки таким чином вдається проілюструвати деякі загальні аспекти перекладацької проблематики, та й тому що б) Блаженніший Святослав слушно звертає увагу на потребу опікуватися тими частинами УГКЦ, де грозять найбільші небезпеки.⁴

У всякому разі, прошу тепер подивитися на три довгі листки, які Вам роздали на початку моєї доповіді. [УВАГА: Ці три листки – довгого формату та кольоровим друком, можна знайти на веб-сторінці sheptytskyinstitute.ca] Там побачите текст всього одної молитви, молитви перед самим Миропомазанням. Після церковно-слов'янського тексту, взятого із офіційного нашого *Recensio ruthena*, та грецького оригіналу і українського перекладу Патріарха Йосифа, ви побачите тексти, які вжиті в нашій УГКЦ в Північній Америці. Їх є аж шість. Це не означає, що в англійській УГКЦ маємо шість требників. (Ми не є аж такі динамічні.) Радше в нас є шість широко розповсю-

---

⁴ Минулого лютого, під час зустрічі зі священниками Торонтської Єпархії в Ніагарі, він нам второпно сказав, що він більше хвилюється нашим духовним станом в Канаді, ніж станом священників, які служать в АТО, тому що на фронті в Донбасі, майже неможливо священникові стати байдужим до свого духовного стану. А в діаспорі, протилежно. Отже, Церква, яка в більшій небезпеці, потребує більше опіки.

джених книжочок, апробованих різними церковними владами УГКЦ, в яких є видрукований текст Хрещення і Миропомазання. (Так само виглядає ситуація з текстами інших треб та богослужень. Брак координації відразу помітний. Все таки, не сміємо нарікати на тих, які не чекали на якісь “вищі інстанції”, щоб видавати переклади. Коли б наші єпархії чекали на таку спільну дію в Північній Америці, вони б взагалі не мали з чого відправляти).

Перейдім до ілюстрування перекладацької проблематики – яка, як уже згадано, до певної міри подібна чи перекладаємо на українську мову чи на англійську. Отже, всі фрази, або слова, які позначені цифрами, це місця, де знаходимо розбіжності між перекладами, і які заслуговують на увагу – хоч би дрібно. І причина, чому такі хочу Вас “нудити” цими прикладами, це тому, що остаточно це Ви, єпископи, які голосуєте в справі апробату офіційних перекладів. *Преважливим, отже, є зрозуміти принаймні складність ситуації, для того, щоб відповідно цінити думку спеціалістів, яким Ви доручаєте саму перекладацьку працю. Це також повинно спонукати провід Церкви інвестувати у формацію спеціалістів та координацію їх праці.*

Почнім від найяскравіших питань, а саме, не від перекладу в стислому сенсі, але від тексту, який поміщений в 9-ій колонці в т. зв. перекладі. [Увага: Як згадано вище, тексти ці поміщені на веб-сторінці sheptytskyinstitute.ca.] У цьому тексті таких питань є принаймні два. У першому, ідеться про важливу богословську справу, яка виникає через те, що – як всім відомо – ці молитви були написані в періоді, коли хрещенники були дорослі. Тому знаходимо фразу “Ти і нині ... дарував йому (їй) відпущення гріхів **вольних** і невольних.” Не диво, отже, що один “переклад” (у 9-ій колонці) додає рубрику “говори це, коли хрещеник дорослий” (див. 9 колонку, біля червоної зірочки). Інші переклади по-різному підходять до цієї проблеми:

- 1) “Переклади” в колонках 4, 5, і 6 цілком пропускають фразу “Ти і нині ... дарував йому (їй) відпущення гріхів **вольних** і невольних”, а

2) переклади в колонках 7 і 8 зберігають її.

Надіюсь, що всім зрозуміло, що коли перекладати тексти 4-го чи 5-го століття, виникатиме справа пристосування тих текстів до обставин, які зовсім інакші від тих, які мали місце в тому періоді. Латинники це розв'язали тим, що створили два окремі чини хрещення – один для *дорослих* і другий для *немовлят*. У нас, можна було б найпростіше вирішити це питання зазначуючи ті фрази, які виключно стосуються дорослих.

Але наступний приклад, це саме випадок, коли перекладач, думаючи, що робить прислугу, тим що “пристосує” текст до “нових” обставин, не врахував вчення Другого Ватиканського Собору про відновлення автентичних східних традицій, і властиво зробив шкоду. Як бачимо, в 9-ій колонці – біля двох червоних зірок – він і фразу “даруй йому (їй) ... і причастя святого Тіла і чесної Крови Христа Твого” так само подає в душах, знову із приміткою “говори коли хрещеник *дорослий*”. Оскільки цей текст знаходиться в єдиному анг. виданні Требника як такого (бо інші переклади були видані або як брошурки – книжечки з окремими требами – або як збірники брошурок, згл. книжечок), таке видання має ще більший вплив на практику в наших парафіях бо все таки, це книга, а не брошурка. (Між іншим, я тут навіть не застановлятимусь над тим, що видавець книги також замінив фразу “утверди в православній вірі” (“strengthen [confirm] him/her in the orthodox faith”) словами “утверди в католицькій вірі” (“strengthen him/her in the Catholic faith”).

Перейдім до питань іншого характеру. Наступні приклади стосуються справи перекладу в стислому сенсі. Їх можна поділити на:

- а) проблему “динамічної еквівалентності” у протилежності до “формальної еквівалентності”, тобто, інтерпретивного перекладу у протилежності до більш буквального перекладу;
- б) питання богословської акуратності, яка, між іншим, залежна від знання біблійного, патристич-

- ного та літургійного богослов'я та й дотичних філологічних питань;
- в) справу стилістики в загальному – яка ідеально повинна би відображати жанр оригіналу – тобто повинна бути більш крилатою чи простішою залежно від стилю оригіналу (євангеліє – доступний стиль; гімнографічні канони, наприклад – більш поетичний стиль);
  - г) питання стилістики, беручи під увагу факт, що текст на загал буде виголошений публічно, а не відчитаний приватно; та
  - г) величезні виклики музичного виміру – адже майже всі тексти, що народ виголошує зв'язані з якоюсь мелодією, і кожна мелодія несе свої, музичні наголоси, які нерозривно конфліктують із текстуальними наголосами, якщо перекладач не враховує музичного виміру.

а) “Динамічна еквівалентність” у протилежності до “формальної еквівалентності”

Якщо подивитися на наших шість англійських прикладів, на щастя, тільки один з них (у 4-ій колонці) відображає перестарілий підхід “динамічної еквівалентності.” Це є інтерпретивний підхід 1960-их і 70-их років, який згодом Ватикан слушно відкинув з простої причини, що коли ідеться про тексти доктринального значення, будь-яке перефразування є небезпечне. Крім того, оскільки такий інтерпретивний підхід само собою позначений більшою суб’єктивністю, тяжко дійти до згоди – поза певним колом однодумців – про те, як перекладати текст.

Однак, справа не така простенька. Це тому що існує – і мусить існувати – градація по лінії між буквальною та перефразуванням. Адже, кожний переклад само собою є інтерпретацією. Тому принцип перекладацької комісії RSV [Revised Standard Version] таки найкращий: “As literal as possible, as free as necessary” (“коли можливо – як найбільш буквально, а оскільки треба – як найбільш свobodно”). Отже, навіть український переклад Патріярха Йоси-

фа (в колонці 4-ій), який на мою (некваліфіковану діаспорну) думку дуже гарно відображає потрібну “буквальність”, все таки не використовує кальку “благодаробний” – але (слухно) вживає слово “добросердний”.

Вищезгаданий приклад, однак, є дрібний. Тому дозвольте мені перейти до набагато вагомішого прикладу. І це приведе нас то наступної категорії – богословської акуратности.

б) Богословська акуратність

Для того, щоб переклад був акуратним під теологічним кутом, перекладач мусить враховувати принаймні *i)* біблійне, *ii)* патристичне, та *iii)* літургійне богослов'я – та інтертекстуальність між біблійними, патристичними і літургійними джерелами. Крім того, перекладач мусить володіти відповідним філологічним знанням, яке дасть йому спосібність “втїлити” це богослов'я. (Не мушу хїба пригадувати владикам, що після Святого Письма, богослужбні тексти є між головними джерелами православно-католицького богословствування. *Ut legem credendi statuat lex orandi.*)

Дозвольте мені проілюструвати питання богословської акуратности із загальним прикладом з української мови. Це переклад фрази з возгласу та славослов'я *καὶ εἰς τοῦς αἰῶνας τῶν αἰῶνων* (по-церковнослов'янському «и во вѣки вѣковъ»).

Він переважливий не тільки тому що появляється на майже кожній сторінці кожного богослужбного видання, але тому що це властиво єдина фраза в нашому Службнику 1988-го року (в т. зв. “синодальному”), в якій знаходимо *наявну і безперечну богословську помилку*. І, як почувте нижче, незважаючи на те, що я абсолютно проти того, щоб видавати ще один (тобто третій) переклад Святої Літургії, я все таки за тим, щоб виправити цю одну помилку. Очевидно, в Службнику 1988-го року є кільканадцять прикладів гіршого перекладу – від Службника 1968-го року (який, зі своєї сторони, відзначається стилістично-філо-

логічними проблемами), але в ньому таки є лише одна фраза, яка містить неправильну *доктрину*.

Справа зміни цієї фрази важка під кутом душпастирським, але як би не було, раніше чи пізніше нове – мабуть мудріше – покоління відкине цю помилку, як це почала робити вже майже 20 років тому Українська Православна Церква Київського Патріархату. Це важливий момент, тому що головна причина, чому наша діаспорна УГКЦ у 1988-му році перейшла на помилкову форму “і на віки вічні” було саме бажання дійти до однорідності із православними. Але в них таки знайшлося нове покоління, яке виправило цю помилку. Однак ми, в УГКЦ, де раніше вживалося правильну форму, залишилися з їхньою помилкою.

У примітці, знайдете підсумок довшого пояснення цієї проблеми, яке я опублікував вже майже 20 років тому,⁵ але

⁵ Ця фраза намагається передати поняття повсякчасності і вічності. Але як вона цього досягає? Осягає вона це тим, що обіймає всі виміри часу. Фраза ця властиво означає: «теперішній, конкретний момент» (νῦν) і – для контрасту – «понадчасовий вимір» (καὶ αἰῆ); й одна історична епоха за другою (καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων), що є часовою сферою між теперішнім, конкретним моментом і понадчасовим, дійсно вічним виміром. Перейдімо до складових частин цієї фрази.

У грецькій мові (νῦν) означає передовсім теперішній момент. Якби не стилістичний фактор і якщо б неможливо було зрозуміти українське слово «нині» як «тепер», то ми були б приневолені перекладати νῦν саме як «тепер» (що зробив, між іншим, Огієнко у своєму перекладі Літургії 1922 р.).

Як контраст до цієї дуже конкретної теперішності, у фразі відразу зустрічаємо слово αἰῆ. Для того, щоб добре зрозуміти нюанси цього слова, треба вдатися до світу грецької патристики, де ціла фраза як така виникла, та в якому ціла вона розвивалася. (У Новому Завіті маємо тільки частини цієї фрази). Ще в 1930-х роках о. Георгій Флоровський простудіював, як слово αἰῆ виступає у творах св. Григорія Нисського. «У нього αἰῆ визначає те, що є вищим від часу або понад часом. Воно не розвивається в межах часу, і його неможливо міряти віками. Натомість αἰών (вік) стосується часовості – того, що діється в часі».

Нам лишається тоді простудіювати слово αἰών. Словник Гергарда Кіттела звертає увагу на паралель між αἰών і γενεαί (покоління) у Кол. 1:26. Адже, за словами Кіттела, ужиток αἰών у Новому Завіті нераз включає поняття довготривалого (prolonged) часу, але не безконечного. В інших контекстах, за словами Кіттела, слово αἰών поєднує поняття обмеженого і необмеженого часу.

тут тільки згадаю, що помилка полягає в тому, що християнська есхатологія визнає тільки *один* вічний вік – майбутній вік вічного Божого царства. Отже, будь-яка множина тут є неправовірною. І як написав я у вищезгаданій статті, вина походить з мислення Івана (пізніше Іларіона) Огієнка, який був добрим філологом, але слабким богословом. Він взявся до вирішення цього питання саме як філолог, не враховуючи суто богословських моментів.⁶ Адже оскільки неможливо зрозуміти будь-який текст поза його контекстом, біблійний текст καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων (який властиво є тільки другою половиною нашої фрази, ὡς καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων) можна зрозуміти лише тоді, коли збагнути, як він «функціонує» у відношенні до слів «нині і повсякчас». І для того, треба знати патристичне богослов'я св. Григорія Нисського (див. примітку).

Прошу зрозуміти, що я відразу признаю, що такі питання видаються дуже дрібничковими, і нам доповідачам слушно було сказано не готувати суто-наукової доповіді.

Можна би проілюструвати зміст вислову таким схематичним зображенням:

_____ ————— ~~~~~, якщо розуміти нижчу лінію як символ теперішності, вищу лінію – як символ вічності, а хвилясті лінії – як символ переходу від однієї епохи до іншої.

⁶ Він відкинув буквальний переклад «на віки віків», бо це – як він слушно зауважує – є гебраїзм. У єврейській мові суперлятиви часто утворюються додаванням іменника в родовому відмінку до тотожного іменника в називному відмінку однини: наприклад, «цар царів», «празник празників» тощо. Цей гебраїзм перейшов не тільки в грецьку мову, але й у латинський переклад нашої фрази (*in saecula saeculorum*), французький (*dans les siècles des siècles*) та інші. Сам факт, що інші мови, навіть модерна французька, зберегли цей гебраїзм, повинен спонукати перекладача пригадуватися над тим, що в ньому криється. Однак, незважаючи на те, що сам Огієнко звертає увагу на латинський, французький та інші буквальні переклади цієї фрази, він таки відкидає його.

Натомість Огієнко цитує кілька творів перехідного періоду формування української мови, де знаходиться форма «на віки вічні», наприклад, післямову Пересопницького Євангелія 1556–1561 рр. і «Поученіє» Лаврентія Зизанія 1618 р. Очевидно, такі твори прецінні як філологічні пам'ятки, бо відображають розвиток української мови, однак не можуть становити єдиних критеріїв. Кожну таку філологічну пам'ятку слід осмислювати і з богословської точки зору.

Але якщо я дотепер виступаю “науковим стилем” це не тільки тому що поважаю ваші інтелектуальні здібності, але тому що хочу Вас спонукати постійно пригадувати всім, при кожній дискусії перекладацьких питань, що йдеться про складні справи богословського та філологічного характеру. І так само як при будові наших храмів та інших споруд підкреслюємо потребу вдаватися до *експертів*, нам як Церкві треба нарешті інвестувати в формацію кадрів, які стануть *спеціалістами* в літургійно-перекладацькій ділянці.

в) справа стилістики в загальному – яка залежна від стилю оригіналу

Приклад різnorodности стилістики візьму із творчости майстерні “Триписнець”. Майстерня прекрасно зуміла поетично, з крилатими фразами та з відповідною синтаксою, переложити поетичні твори візантійської гимнографії [див. *приклади на веб-сторінці sheptytskyinstitute.ca*].

г) стилістика прилюдно виголошеного тексту

Я вже натякнув – коли згадав переклад о. Турконяка – на проблему особливої стилістики прилюдно виголошеного тексту. Однак, окрім справи відповідного стилю, є факт, що літургійний текст має бути переложений із врахуванням того, що його слухатиметься (він буде почутий) а не приватно читатиметься [див. *приклади на веб-сторінці sheptytskyinstitute.ca*]. Це веде нас до преважливого питання музичного виміру перекладу.

г) Музичний вимір

Особи, які є практикантами літургійного передання нашої Церкви, відразу пізнають коли перекладач враховував музичний аспект тексту, а коли він його ігнорував. Що важливіше, народ, який мав би співати ті тексти, також це пізнає і – якщо той аспект не був врахований – перестає співати. Та й навіть якщо далі співає, то дивується, чому

така “шарпанина” між текстом і мелодією. Мелодія, яка мала б сприяти ефективній подачі змісту, властиво перешкоджає їй.

3. Виклики і Потреби

Коли йдеться про переклади на українську мову, існує виклик, якого нема в тих країнах, де мова не була переслідувана. Маю на увазі факт, що різні кола українського суспільства – однаково едуковані, але в різних школах і в різних регіонах України – далі дискутують (навіть 26 років після незалежності) питання допустимої лексики – та й інше. Відчуття спільності єдиної літературної мови по цілій Україні не раз бракує, що очевидно не перешкоджає тому, щоб народ ефективно та гарно спілкувався, але таки творить проблеми, коли треба *кодифікувати* один (ще до того доктринами насичений) текст для *цілої* країни. Зв’язано з тим є справа того, що можна би назвати перерванням релігійного дискурсу за советів. Тому далі – поза Галичиною (та її церковними колами) – бракує згоди стосовно таких слів як “воплочення”, “благодарення”, “єдиносущний” і т.д. На мою думку, це ще одна причина, чому треба би стриматися від видавання *третього* перекладу Службника. За той час, що мова є в стані *розвитку однородности* (по цілій країні) та *відзискання богословської лексики*, варто працювати над іншими, менш вжитими (але досі не переложеними в УГКЦ) книгами. Тому, на мою думку, текстами, якими народ сьогодні користується для того, щоб співати Святу Літургію, нехай покищо далі користується.

Щодо інших викликів і потреб, дозвольте мені телеграфічно їх представити.

1. недостатнє число фахівців – які рівнож є практикантами – і богословами (чи згідно спеціалістами з інших ділянок – див. нижче); і які
2. достатньо володіють принаймні грецькою і церковно-слов’янською мовами; і

3. володіють живими мовами, на які треба перекладати, та володіють ними як уродженці тих мовних середовищ для яких перекладають, та слідкують за всіма аспектами їх сучасного розвитку. (Тому очевидно я, та інші науковці з діаспори, можемо служити хіба як *дорадники з поодиноких питань*); і які
4. обізнані теоріями перекладу;
5. знають музичну традицію Церкви (адже, як згадано, багато з текстів співається на приписані мелодії, які впливають на наголос слів та фраз; та
6. розуміються на питаннях стилістики; і
7. втішаються пошаною серед ієрархії.

Цей останній момент переважливий. Перекладачів або інших діячів в літургійних справах нероз трактуються як Lumpenproletariat. Цьому можна запобігти, якщо між перекладачами є і деякі особи, яких особлива харизма є “правильно навчати слово [Господньої] істини”, і якими інші єпископи не можуть так само легковажити. У всякому разі, єпископи-перекладачі можуть пояснювати свою роботу Синодові не тільки з авторитетом, але із всебічним знанням справи “з нутра”.

4. Конкретні Механізми

Часами буває, що найкращий механізм для того, щоб дати належну відповідь на дану ситуацію – це є вето (*veto*). В УГКЦ після проблеми *браку* офіційних перекладів (Псалтиря, Тріоді, Мінеї тощо) існує проблема двох *окремих* українських перекладів Святої Літургії і Панахиди (1968 і 1988), вже не згадуючи недільних тропарів. Власиво найбільша проблема полягає не в тому, що в церквах УГКЦ існують два інакші переклади, але що існують два інакші переклади тих частин, *що народ співає*. Адже різниця в частинах священнослужителів не спричинює паралічу спільної молитви. Спільна молитва паралізується

коли міняється – без потреби – ті частини, що народ вже знає на пам'ять і разом співає. Те, що ми видали два переклади Божественної Літургії протягом одного покоління – і що тепер думаємо про третій переклад – це не тільки не благорозумно з пасторальної точки зору, це може й є – відважусь сказати – виявом свого роду клерикалізму – чи навіть авторитаризму, мовляв, “Служба Божа, це наша власність”. (Я би додав, що навіть і священічі чи дияконські частини покищо слід міняти тільки тоді, коли можна доказати що існуючий переклад виражає богословські помилки, або що доводить до сміху чи сарказму.)

Хтось міг би сказати, що коли б всі вірні були відразу перейшли на переклад 1988-го року, ми б не мали цієї проблеми. Але як вірні в Україні повинні були це зробити? Відразу після того, як вони були вивчили переклад 1968-го року, який був розповсюджений в тиражі кількох сот тисяч примірників (у 1989 р.), прийшов новий переклад. Знову підкреслюю: священічі і дияконські частини можна міняти “що тижня” без шкоди спільній дії народу Божого. Але коли одна частина церкви співає “З духами спочилих праведних” а друга частина “З духами праведних померлих”, молитва зупиняється.

Отже, пропоную оголосити мораторій у справі видання перекладів *Святої Літургії* українською мовою аж до того часу, коли в самій Україні буде достатня кількість народжених в Україні літургістів, біблістів, патрологів, християнських філологів, музикознавців та стилістів, які могли б взятися до цієї справи. **Вони б могли набути відповідного досвіду перекладаючи часослов, великий требник, повний октоїх, та тріоді і мінеї.**

Це була, так би мовити, негативна сторона стосовно “діяльності”. І ті, які мене знають, розуміють, що я звичайно не є за тим, щоб відкладати такі проекти. Але тут не йдеться про відкладання, а радше про негайну активізацію роботи над *іншими* текстами, які нам потрібні вже 50 років.

Коли йдеться про конкретні механізми в ділянці літургійних перекладів пропоную наступні заходи:

1) Для **українських перекладів**, двотижневу закриту робочу сесію, поділену на дві частини:

а) перший тиждень, спільна робота 4-ох або 5-ох визнаних спеціалістів з перекладацької ділянки, які опрацюватимуть проект (почавши від узгодження критерій та методології) і

б) другий тиждень (так само далеко від щоденної метушні), де буде ще додаткових 8, 9 визнаних знавців богослов'я, біблістики, патристики, літургіології, філології, музики, стилістики, поетики і т.д. До них повинні долучитися на цілий тиждень три єпископи УГКЦ, з вище згаданих причин.

Очевидно, члени цієї групи працюватимуть різними способами і темпами круглий рік. Однак, досвід доказує, що мусить бути час і місце, де група може разом зійтися і працювати без перешкод.

2) Для **англомовних перекладів**, пропоную наступні заходи:

а) До наступного Великодня (у відповідному місці), відбути три-денну зустріч делегованих знавців зі всіх єпархій УГКЦ, в яких вживається англійську мову – для того, щоб почати процес осмислення і планування перекладацької праці;

б) участь у щорічному 4-денному літньому семінарі, The Notre Dame University/Sheptytsky Institute Annual Seminar on English Translations of Byzantine Liturgical Texts, до якого безкоштовно спроваджуватимемо і відповідних перекладачів з України (для того, щоб вони знайомилися загальними проблемами грецької лексики, теорії перекладу і т.д).

в) після того семінару в Notre Dame, зустріч із англomовними мелхїтськими, рутенськими, румунськими і т.д. греко-католицькими перекладачами, для ознайомлення з проблематикою та для дискусії про координацію перекладацької роботи. Між іншим, щойно відроджена літургійна комісія Східної Конгрегації дуже цікавиться такою координацією. Адже коли в самій УГКЦ в Північній Америці є принаймні шість різних англійських перекладів самого Хрещення/Миропомазання – то скільки їх буде коли додати інші Церкви візантійського обряду?

На кінець, дозвольте мені висловити велике признание Вам, владикам Синоду на чолі з Патріархом Святославом, за те що відважились нарешті взятися за цю дуже тяжку, але й дуже важливу, справу. Якщо дійсно, за совами праведного митр. Андрея, богослуження це “найголовніше джерело надприродного життя”, то справа видавання богослужбних книг та перекладів мусить стати між головними пріоритетами для наслідників митр. Андрея та інших ісповідників та мучеників нашої Церкви.

о. проф. д-р. Петро Галадза
Rev. Peter Galadza, PhD
Metropolitan Andrey Sheptytsky Institute
of Eastern Christian Studies
University of St. Michael's College
in the University of Toronto
peter.galadza@utoronto.ca